

Wprowadzenie

Kategoria „przestrzeni” często gości we współczesnych polskich charakterystykach edukacji. Lokuje się ona w nich na prawach metafory, będąc różnorodnie co do zakresu ujmowaną. Bywa przestrzeń niekiedy traktowana jako fizyczne i psychospołeczne pojęcie pierwotne, z natury swojej niedefiniowalne, kiedy indziej zaś, wedle znanej sugestii George’a Lakoffa i Marka Johnsona, jest konkretyzowana jako „pojemnik”, mieszczący dowolnie (nierzadko bezkryterialnie) wyróżniane wymiary i składowe edukacji.

Nawiasem mówiąc, może warto by rozważyć w tym odniesieniu adaptację konsekwentnej konwencji terminologicznej zaczerpniętej z ekologii, którą na gruncie nauk o edukacji dałoby się następująco spożytkować w odpowiedniej, hierarchicznej sekwencji: ogólnoludzka *e d u s f e r a* (jako odpowiednik całościowej, globalnej „biosfery”), *e d u s y s t e m* jako względnie otwarty, dany, krajowy „ekosystem” oświaty, składający się z kolei z *e d u c e n o z y* (tj. „biocenotycznej” wspólnoty ludzi kooperujących w ramach edukacyjnej działalności) oraz *e d u t o p u* (paralelnie do „biotopu”), jako fizycznego, materialnego środowiska edukacji.

Niezależnie jednak od ewentualnych losów takiej propozycji, aktualnie istotne są faktyczne, pisarsko już skonsumowane, pedagogiczne zastosowania metafory przestrzeni. Do takiego zbioru opracowań odtąd będzie też należało zaliczać kolejny tegoroczny zestaw interesujących artykułów najnowszego tomu „*Studia Paedagogica Ignatiana*”.

W dwóch pierwszych częściach tego numeru pomieszczono artykuły będące plonem naukowej konferencji pt. „Różnorodne przestrzenie pedagogiczne i ich wpływ na procesy wychowawcze we współczesnej rzeczywistości społecznej”, zorganizowanej przez Instytut Nauk o Wychowaniu Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie, która to konferencja odbyła się w dniach 17–18 października 2016 roku.

Szczególną pedagogiczną „przestrzenią”, jakiej poświęcono odrębną uwagę w ramach wspomnianej konferencji, jest „edukacja domowa” – alternatywna względem szkolnej forma organizacji kształcenia oraz wychowywania dzieci i młodzieży, wywołująca żywe reakcje wśród pedagogów, tak teoretyków, jak i praktyków, i stopniowo przesuwaną się z marginesów edukacji na pozycje bardziej eksponowane. W polskich periodykach nauk o edukacji nie oddano jej dotąd szerzej, *nomen omen*, „przestrzeni” publikacyjnej. W konsekwencji przedstawiany tutaj kolejny numer czasopisma, zawierający cztery artykuły i dwa raporty z badań na ten temat, zyskuje wartość prawdziwie historyczną.

Pierwszym artykułem poświęconym edukacji domowej jest opracowanie Krzysztofa Jakubiaka pt. *Polskie tradycje edukacji domowej*, prezentujący syntezę historii rodzimej edukacji domowej i teoretycznych opracowań jej towarzyszących, doprowadzonej do początków XX wieku. Z kolei artykuł Urszuli Bartnikowskiej i Joanny Marii Garbuli, pt. *E-wsparcie dla rodziców w edukacji domowej dzieci*, traktuje o polskich internetowych przedsięwzięciach, tu w postaci kilku grup facebookowych, które stanowią ofertę proaktywną i retroaktywną wobec zainteresowania rodziców różnymi rodzajami sieciowej pomocy. Kolejnym materiałem poświęconym współczesnym realiom uprawiania edukacji domowej w naszym kraju, ze szczególnym akcentem na prawne uwarunkowania tej formy kształcenia, jest tekst pt. *Polska edukacja domowa jako „mise en abyme” między kondycją ludzką a społecznymi konstrukcjami oświatowymi*, autorstwa piszącego te słowa. Uzupełnieniem tych trzech tekstów jest studium Anny Włoch pt. *Kształcenie dzieci zdolnych w europejskich systemach edukacyjnych. Fenomen tutoring domowego w Anglii*, który omawia brytyjskie, słabiej obecne w Polsce, zjawisko zatrudniania przez rodziców nauczycieli domowych, jako rozwiązania w zakresie edukacyjnego prowadzenia uczniów utalentowanych.

Jakkolwiek druga partia artykułów zamieszczonych w pierwszej części tego zeszytu nie odnosi się wprost do edukacji domowej, to refleksje w nich obecne są z jednej strony zorientowane na faktory, które powinny być uwzględnione w praktyce przez edukatorów domowych, z drugiej zaś – wskazują na współbieżność dyskursu pedagogicznego i intuicji rodziców wspierających domową edukację własnych dzieci. Tu kolejno pojawiają się: współautorski artykuł

Ireny Pulak i Katarzyny Szewczuk pt. *Możliwości budowania spersonalizowanej przestrzeni edukacyjnej dla wspierania rozwoju dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, ze wskazaniem indywidualizacji/personalizacji jako warunku *sine qua non* każdej efektywnej edukacji, dalej tekst Anety Kamińskiej pt. *Psychologiczne i społeczne uwarunkowania osiągnięć osób zdolnych – analiza i wskazówki dla nauczycieli i rodziców pracujących z osobami zdolnymi*, ujawniający kompleks warunków wewnątrzosobowych i interakcyjnych dla spełniania się uczniów zdolnych i oferujący użyteczne sugestie w tym względzie, a wreszcie praca Małgorzaty A. Samujło i Teresy Sokołowskiej-Dzioba pt. *Nauczyciel wobec otwartości uczniów w przestrzeni edukacyjnej*, postulująca wzajemną otwartość w komunikacji nauczyciel–uczeń i konstatująca trudności w praktycznym jej wdrażaniu przez studentów kierunków nauczycielskich.

Choć wątki badawcze przewijają się w różnej postaci we wspomnianych już tekstach, to w pełni przejawiają się one w sprawozdaniach z badań, zawartych w drugiej części omawianego zeszytu „*Studia Paedagogica Ignatiana*”. W nich znów powraca kwestia edukacji domowej. Ponownie, poczynając od historii, dzięki opracowaniu Moniki Hajkowskiej, pt. *Nauczyciele domowi w guberni lubelskiej (1832-1864). Próba charakterystyki*, zapoznajemy się z losami domowych pedagogów części zaboru rosyjskiego, by móc następnie zajrzeć do wewnętrznego świata osób uczących się w domu, dysponujących jednocześnie możliwością porównywania nauki domowej ze szkolną. Staje się to możliwe dzięki lekturze sprawozdania Renaty Królikiewicz pt. *Doświadczenie edukacji domowej i edukacji tradycyjnej – w narracji maturzysty*.

Trzecia część zeszytu „*Studia Paedagogica Ignatiana*” zawiera pięć recenzji nowych publikacji, w układzie tekstów najpierw podejmujących zagadnienia szczegółowe, po opracowania ogólniejszej natury. I tak, Witold Chmielewski (w recenzji pt. *Nauczyciele szkół galicyjskich w egodokumentach*) prezentuje książkę Doroty Grabowskiej-Pieńkosz pt. *Zapisani w pamięci. Nauczyciele zaboru austriackiego w literaturze pamiętnikarskiej*. Następnie Anna K. Duda (*Wyzwania edukacyjnej codzienności wobec budowania sensu życia osób starszych w Polsce i Kanadzie*) charakteryzuje komparatystyczną pracę Norberta G. Pikuly pt. *Poczucie sensu życia osób starszych. Inspiracje do edukacji w starości*. Z kolei edukacyjne pożytki płynące z „analizy transakcyjnej”, prezentowane w książce Jarosława Jagieły i Adrianny Sarnat-Ciastko

pt. *Dlaczego analiza transakcyjna? Rozmowa o zastosowaniu analizy transakcyjnej w pracy nauczyciela i wychowawcy*, omawia Aleksandra Gbyl w recenzji pt. *Mistrz i uczeń – rozmowy o analizie transakcyjnej*. Następnie, przybliżeniu zbioru pod redakcją Joanny M. Łukasik i Bogdana Stańkowskiego (*Wyzwania szkolnej codzienności*) służy tekst Pauliny Koperny, pt. *Nauczyciel „uwikłany” w system*. Edyta Laurman-Jarząbek, jako ostatnia, w recenzji pt. *Terapia, dialog, interwencje* omawia wieloautorski tom pt. *Jak zmieniać zachowania dzieci i młodzieży* (z artykułami Artura Kołakowskiego, Małgorzaty Dąbrowskiej-Kaczorek, Jessiki Minahan, Nancy Rappaport, Jerome’a Schultza, Elizy Wasilewskiej oraz Bogdana Guzińskiego).

Ostatni, czwarty dział zawiera sprawozdania z czterech konferencji naukowych. Andrzej Grudziński relacjonuje wydarzenia międzynarodowej konferencji naukowej „Kształcenie profesjonalistów dla integralnej gerontologii XXI wieku” (18–19 października 2016 r.); Jolanta Staniek – z pierwszej międzynarodowej konferencji pt. „Wczesna Edukacja Dziecka – Trywializacja czy Modernizacja?” (21–22 listopada 2016 r.), a Estera Twardowska-Staszek, Magdalena Ciechowska i Marian Olejnik – z międzynarodowej konferencji naukowej pt. „Synergia środowisk wychowawczych. Główne wyzwania w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989 roku” (24–25 listopada 2016 r.). Wszystkie te konferencje zostały zorganizowane przez Akademię Ignatianum w Krakowie. Ostatnią z zaprezentowanych tu konferencji, w jej ósmej edycji, pt. „Problemy współczesnej profilaktyki”, zorganizowała Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie, a sprawę z niej zdała Karolina Kmieciak-Jusięga.

Tak oto przedstawiają się pedagogiczne „przestrzenie”, poddane naukowej refleksji przez autorów tekstów zamieszczonych w niniejszym zeszycie czasopisma „Studia Paedagogica Ignatiana”.

Marek Budajczak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu